

***Geschiedenis van geweld* - Édouard Louis**

Jan Pieter van der Sterre & Reintje Ghoos

Vertalersgeluktournee 2018

Ik wil beginnen met een vraag. Hoe koopt u een boek? Als u in de winkel staat, kijkt u dan achterop, om te weten waar het zo'n beetje over gaat? Bladert u het snel even door om te zien hoe de stijl is, of er vooral dialogen in staan of van die bladzijdenlange alinea's? Hebt u in de krant een recensie gelezen en was dat genoeg? Er zijn ook mensen die aan het papier ruiken. Of ze voelen hoe een boek in de hand ligt om te weten of het lekker leest in bed. En velen beginnen met eventjes de eerste zin te lezen. Die moet kloppen. Laten we de eerste zin eens nemen uit het boek waar het nu over gaat.

Dus een paar uur na wat *poging tot doodslag* wordt genoemd op de kopie van de aanklacht, die ik in vieren gevouwen in een la bewaar, vertrok ik van huis en liep de trap af.

Nou, dat is een eerste zin waar je niet omheen kunt, met een zogenaamde tangconstructie: de persoonsvorm bijna helemaal aan het eind. En dan begint die zin ook nog met 'Dus', dus je belandt vanuit het niets ergens middenin.

De uitgever kreeg ook een opmerking over deze zin van een lezer. Alleen klaagde die niet omdat de zin zo taai was, maar had geconstateerd dat hij niet overeenkwam met de eerste zin van de Franse tekst. De Franse versie had een zin met een nog veel grotere tangconstructie. Die hebben wij niet gebruikt voor het boek maar toch even voor u vertaald:

Ik sta verstopt achter de deur, ik luister naar haar, ze zegt dat ik een paar uur na wat *poging tot doodslag* wordt genoemd op de kopie van de aanklacht, die ik in vieren gevouwen in een la bewaar en bij gebrek aan een andere term zo blijf noemen omdat er geen woord bestaat dat beter uitdrukt wat er is gebeurd en omdat ik daarom het pijnlijke, onprettige gevoel heb dat mijn verhaal niet klopt zodra het door mij of iemand anders wordt verteld, het huis uit ben gegaan en de trap af ben gelopen.

U begrijpt, wij waren blij dat we de kortere versie hadden gekregen van de Franse uitgever, want als u in de winkel deze zin had gelezen, had u het boek vast minder snel gekocht. Dat heeft de schrijver misschien jammer gevonden, wat wellicht zijn reden was om de kortere versie in elkaar te zetten voor de zesde en volgende Franse drukken.

Die klacht van een lezer bij de uitgever vond dus geen gehoor. Er was nog een tweede punt waarover iemand was gevallen. De verteller in dit boek is een student, die zijn verhaal meestal in een gemiddeld register uit de doeken doet. ‘Register’ is het niveau of de stijl van het taalgebruik, dus plat, deftig, ouderwets, spreektaal, boekentaal etc., een dergelijke categorie. Maar het verhaal van de belevenissen van de student wordt verderop in het boek ook verteld door zijn zus. U heeft net al iets over haar gehoord, want kijk, die heel lange tweede eerste zin begon zo: ‘Ik sta achter de deur, ik luister naar haar, ze zegt dat ik...’ Die ‘haar’ is de zus van de ik, hij heeft haar zijn verhaal verteld, en nu vertelt zij het op haar manier aan haar echtgenoot terwijl de ik achter de deur staat, meeluistert en haar verhaal voor de lezer becommentarieert. Je krijgt dus verschillende lagen in het geheel, en die zijn ingenieus dooreengeveven. Een stemmenweefsel zou je het kunnen noemen. Of een registerweefsel. De taal van de zus, een volkse vrouw, wordt in een enigszins spreektaalig register weergegeven. Een voorbeeld:

Maar hij gaf geen commentaar, Édouard. Hij had alles simpel moeten zeggen, dat is toch niet zo ingewikkeld godver. Als ik erbij was geweest, dan had ik hem bij zijn lurven gegrepen. Ik zou hem door mekaar hebben gerammeld en ik zou hebben gezegd: Voor de draad ermee, vertel hem dat jij ook weleens heb gestolen in je leven en dat het geen drama is om te stelen als dat echt is wat je denkt. Als dat echt is wat je denkt. Zelfs al ben ik het daar niet mee eens, als het echt is wat jij denkt, zeg het dan. Vertel hem over het schroot. Maar het probleem is dat hij het meteen had moeten zeggen en Édouard is soms traag, hij is slap, hij is niet verwekt op een renbaan, om het maar zo te zeggen. Hij zei niks.

De onderstreepte fragmentjes zijn spreektaalig, en als je ze op papier ziet, weet je vanzelf dat het spreektaal is. Terwijl als ik zo tegen u praat, dan denkt u verder niet: ‘wat praat die meneer spreektaalig’. En als ik zeg: dat vindt u niks, denkt u niet: wat is dat voor plat taalgebruik: ‘niks’ moet ‘niets’ zijn. Als je spreektaalig spreekt kan dat ongestraft, maar als je spreektaalig schrijft, **dan** zak je een register en is de spreker ineens een stuk plebejiger. Dat heb ik altijd heel raar gevonden.

Maar nu het woordje waar een lezer over viel. Ik heb het de laatste minuten al een paar keer gebruikt, maar u hebt waarschijnlijk niks gemerkt... **niets** gemerkt. Dat woordje was ‘VEDDER’. Dat hadden we gekozen als vertaling voor het Franse ‘PIS’. ‘Pis’ heeft onder meer de betekenis van ons ‘pis’, ‘urine’, excusez le mot. Daarnaast staat het voor ‘uier’, maar ook dat werd hier niet bedoeld. *Pis* is hier een spreektaalige versie van *PUIS*. Dat is een veelgebruikt woordje, dat wij in het Nederlands kunnen vertalen met: Vervolgens, daarna, even later en vooral met: En toen, en En dan. Wij zochten een spreektaalige versie van dat PIS en kwamen op VEDDER. In de spreektaal blijft het onopgemerkt, bijna niemand zegt ‘veRder’, maar als je het leest is het andere koek.

Nu hebben wij als vertalers niet de gewoonte te zwichten voor druk van buitenaf, van een lezer in dit geval, maar naar aanleiding van VEDDER hebben we nagedacht en heb ik een paar oude vertalingen opgegraven die vol stonden met spreektaal. Ik heb veel Queneau vertaald, en die schreef graag zo. Remco Campert heeft dat destijds van hem afgekeken, waarna hij kwam met zijn bekende *Het leven is vurrukuluk*.

Al herlezend kwam ik tot de volgende conclusie. Voor mij zijn er drie mogelijkheden; de acceptabele spreektaalspellings, zoals *mekaar* en *niks*. Of *Wiestaar? Das alles wak weten wou. 't Vreselijk... Bildouwer. Geen eng kol idee*. Dat is één.

Twee is de categorie die ik nooit zal gebruiken en waarover ik val als anderen hem gebruiken, bijvoorbeeld *Pgevemnt. Twijfol. Astie wegging / Assie wegging / Als 'ie wegging. Dat 'k 'm toen zag / Dat kem toen zag / Dakkum toen zag. Twillie vamme, dachtie. Zzijn ftrokke*. Of zoals jullie het hier in het noorden ooit zeiden: *Ze zijn vertrokkn*. Tja, iedereen hier in Groningen kan het zeggen en je kijkt er niet van op, maar als het op papier wordt gezegd is de spreker prompt een Groninger.

Ten derde is er een grote stapel twijfel. Enkele van de honderden voorbeelden: *Hijs gegaan. Hezzetan gezegd? Wat doe je, tante? Effe luchie scheppen, jochie. Zuk soort kerels zouwen ze... Stannie raar? Kweenie psies / Weeknie hoor. Ja, tik veel?* En op dit stapeltje ligt ook: *vedder*. Hoe liep het vedder af? Uiteindelijk hebben we alle vedders veranderd in verders, hoewel praktisch niemand dat zal merken. En zo hoort het ook; dat is onze rol: ons werk zo doen en zo goed doen dat niemand merkt dat we het hebben gedaan. Onze naam hoeft dan ook niet op de voorkant van het boek. Niemand mag merken *dawwe tebbe gedaan*.